

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

«Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської
ради Одеського району Одеської області

Одеський приватний заклад освіти «Тіква- Ор Sameax»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО - ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

«МОДЕРНІЗАЦІЯ

**ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ»**

Одеса - 2024

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано до друку Вченою Радою

Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Протокол № 11 від 29 лютого 2024 р.

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 26-27 лютого 2024 року). Редколегія: І.А.Княжева, Т.І.Койчева, Т.Ю. Осипова, О. А. Галіцян, І. О. Бартенєва, І.С.Артемьєва, О.П.Ноздрова, П.П.Кинєва. Одеса: Університет Ушинського, 2024. 204 с.

Усі матеріали збірника подаються у редакції авторів.
Відповідальність за достовірність фактів несуть автори.

© Кафедра педагогіки Університету Ушинського, 2024

© Нерубайський академічний ліцей № 1 Нерубайської
сільської ради,

Одеського району Одеської області, 2024

© Одеський приватний заклад освіти «Тіква - Ор
Самеах», 2024

СЕКЦІЯ: РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ
ОСВІТИ

14 І.А.Княжева, М.С.Доріч Формування гендерної ідентичності як завдання статевого виховання дітей старшого дошкільного віку	125
15. О.П.Ноздрова Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх педагогів під час вивчення педагогічних дисциплін	133
16. І.О.Бартенєва Виховання толерантної поведінки особистості як необхідна складова підготовки сучасного вчителя	138
17. О.А.Галіцан, М.Ю.Штреблев Самоосвітня компетентність сучасного фахівця з фізичної культури і спорту	145
18. О.П.Ноздрова, В.П.Бойко Використання методу арт-терапії на уроках мистецтва в початковій школі	150
19. Є.В.Тягнирядно, К.В.Ноздрова Використання методів правової інформованості суспільства у системі громадянського виховання – вимога сьогодення	157
20. Г.Є.Брянський Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя як внутрішньої передумови його творчої діяльності	171
21.Є.В.Тягнирядно Мовностилістичні вимоги до тестів нормативно-правових документів	178
22. Д.О. Кібіч Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва: ключові аспекти успішної педагогічної практики в новій українській школі	184
23. Г.С. Прокопенко Наочність як ефективний засіб у навчанні граматики англійської мови школярів	191
24.Л.В. Саєнко використання структурно - логічних схем у викладанні філософії	197

2.Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості.//Психологія: реальність і перспективи. № 10. 2019. С. 51-58.

3.Мішеченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі // Молодь і ринок.№6. 2018. С.89-90.

4.Музикотерапія в Україні : збірник статей / Заг. ред. О.Львова, О.Вознесенської. Випуск 1. Львів : ПП «Видавництво «БОНА», 2018. 76 с.

5.Сидоренко Т. Арт-терапія як необхідна складова педагогічної діяльності в інклюзивній мистецькій освіті // Перспективи та інновації науки. № 14 (32). 2023. С.45-46.

Тягнирядно Євгенія Василівна

*кандидат педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри
мовної підготовки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ, Одеса,
Україна*

Ноздрова Катерина Віталіївна

*здобувач вищої освіти, спеціальності «Право» інституту права
та безпеки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ, Одеса,
Україна*

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПРАВОВОЇ
ІНФОРМОВАНOSTІ СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ
ГРОМАДЯНСЬОГО ВИХОВАННЯ - ВИМОГА
СЬОГОДЕННЯ**

Анотація. У дослідженні зазначено про запровадження методів практичної юридичної освіти для підвищення ефективності правового виховання майбутніх фахівців юридичної галузі; формування у них навичок самостійної роботи, що підвищило рівень їхньої кваліфікації; виховання належного рівня правової культури, що забезпечило

належний правовий захист громадян. Доведено, що методика правового виховання, яка здійснюється різними методами та засобами, сприяє отриманню знань і навичок, необхідних у професійній діяльності.

Ключові слова: правове виховання, методи правового виховання, засоби масової інформації.

Вступ. Правове виховання як складний соціально-педагогічний процес, що посідає особливе місце у системі громадянського виховання, потребує філософського осмислення та обґрунтування задля адекватного вибору його шляхів, методів та форм.

У сучасний період категорія «правове виховання» вживається в педагогічній, правовій, філософській, соціологічній літературі, а також у повсякденному вжитку у спілкуванні між людьми та засобах масової інформації (ЗМІ).

Питання правового виховання досліджувалися багатьма науковцями, а саме такими як: В. Гойман, С. Гусарєв, Д. Керімов, М. Козюбра, В. Копейчиков, П. Недбайло, Є. Назаренко, П. Рабінович, Т. Радько, О.Слюсаренко, О. Тихомиров, О. Шмоткін, І. Яковюк тощо.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної юридичної науки проблемами правового виховання займаються такі вчені-юристи, як В. Андрейцев, Д. Бочаров, С. Демський, В. Колісник, О. Петришин, С. Погребняк, Ю. Смігцук, В. Тацій тощо.

Незважаючи на розмаїття поглядів щодо різних аспектів правового виховання, його зміст, методи, моделі практичної реалізації, напрями впливу на суспільні відносини та на розвиток самої правової системи потребують подальшого дослідження й вдосконалення.

Існує необхідність наукового обґрунтування методики використання інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу виховання та створення правового виховного середовища

Результати та обговорення. У дослідженні ми

визначаємо, що не випадково на стику педагогіки та правознавства виникає формування у неї правової культури й активної правомірної поведінки. Слід зазначити, що поняття «правове виховання» є словосполученням, яке складається з двох термінів: «право» і «виховання», а тому й сам феномен правового виховання входить до предметної сфери як педагогічної, так і правової науки (тобто особлива дисципліна - правова педагогіка, головним предметом якої (проте не єдиним) є загально педагогічні та загально правові основи правового виховання [6]).

Проте існує й більш загальний рівень дослідження правового виховання - це рівень комплексного багатогранного осмислення природи правового виховання як соціального феномену, його світоглядно-методологічних основ та граничних підстав.

У демократичному суспільстві, де взаємини між людьми ґрунтуються передусім на засадах гуманізму, повноцінна діяльність кожної особистості може бути ефективною, якщо вона спирається на свідомість і переконання. Тому група методів, спрямована на формування цих якостей, є визначальною.

Вирішальними цілями правового виховання є запровадження методів практичної юридичної освіти, формування навиків самостійної роботи, що підвищить рівень їхньої кваліфікації, виховання належного рівня правової культури, забезпечення належного правового захисту громадян.

До методів правового виховання належать конкретні й багатоманітні прийоми педагогічної, емоційної, логіко-гносеологічної дії. На сучасному етапі існує необхідність у розробці психолого-педагогічного супроводу, орієнтованого на формування унікального правового простору, що забезпечить набуття майбутніми фахівцями досвіду дій у різних життєвих та професійних ситуаціях, які регулюються

правом.

У подальшому важливим є визначення напрямів підвищення ефективності правового виховання майбутніх фахівців юридичної галузі. Методика правового виховання здійснюється різними методами та засобами, що сприяють отриманню знань і навичок, необхідних у професійній діяльності. Серед методів доцільно виокремити інтерактивні, навчання один одного.

Метод мозкового штурму. Цей метод варто застосовувати на початкових стадіях вирішення питань. Головне завдання - запропонувати найбільше варіантів, не вдаючись до їх аналізу та критики. А вже під час роботи віднайти найоптимальніші варіанти.

Дебати. Вони можливі за наявності двох різних чи протилежних позицій щодо одного і того ж питання. У ході дебатів кожна зі сторін намагається довести правильність своєї позиції. У дебатах також бере участь незалежна група, котра є арбітром і приймає рішення з окресленого питання. Часто вирішальне слово належить викладачу права, який є куратором юридичної клініки.

Використання слайдів і відеоматеріалів. Використання наочних матеріалів - один із ефективних методів навчання. Слайди містять різноманітні схеми, таблиці, а також відеозаписи роботи з клієнтами. Корисним є перегляд і обговорення художніх фільмів на правову тематику. Зустрічі з юристами-практиками, суддями, працівниками практичних підрозділів правоохоронних органів. Актуальними і корисними є зустрічі з працівниками практичних підрозділів, під час яких можна отримати відповіді на питання, що виникають у роботі. Це водночас можуть бути короткі лекції, круглі столи, бесіди тощо [8].

Сутність всіх методик правового виховання зводиться до наступного: пропонується досліджувати не підготовлені задачі, а реальні життєві правові ситуації. Відтак здобувачі

вищої освіти під керівництвом досвідчених викладачів безпосередньо працюють із учасниками правовідносин, надаючи безкоштовні юридичні послуги представникам тих верств населення, отримання платної юридичної допомоги для яких є практично неможливим.

Робота молодих юристів дає змогу з'ясувати цінність і значення отриманих теоретичних знань і оволодіти технікою вживання цих знань на практиці. Така форма навчання набагато цінніша, оскільки дає змогу спілкуватися з людьми, які дійсно потребують допомоги [5].

Наприклад, робота в юридичній клініці дає змогу, зокрема, навчитися: спілкуватися з громадянами, які потребують консультації, а саме правильно ставити запитання, щоб одразу отримати необхідну для вирішення проблеми інформацію; ввічливо, тактовно вести розмову, обґрунтовано, чітко і просто викладати своє бачення вирішення справи людям різного рівня освіти, віку, способу життя, характеру тощо; практично застосовувати знання професійної етики юриста у взаєминах із клієнтами та колегами; будувати стратегію вирішення поставленої проблеми, аналізувати обставини справи, визначати засоби, скласти план дій для отримання бажаного результату в складних справах; аналізувати законодавство, навчальну літературу, віднаходити нормативно-правові акти та статті, які безпосередньо регулюють відносини, покладені в основу справи; готувати юридичні документи [9].

Загалом участь у роботі юридичної клініки не тільки дає змогу курсантам отримати навички практичної роботи, які будуть необхідні їм для подальшої діяльності, але й полегшує засвоєння основних дисциплін під час навчання. Перефразовуючи відому приказку, можна сказати: ліпше раз побачити реалізацію правової норми, аніж сім раз її прочитати. Більше того, вона змінює стиль життя, оскільки отримані успіхи на практиці дають змогу йому подолати психологічний

комплекс «молодого фахівця» та панічний страх перед отриманням нового завдання навчитися організовувати свій час, відповідально й цілеспрямовано ставитися до професійного становлення.

Під час проходження практики в юридичній клініці студента, який вислухав клієнта, проконсультувавши його, склав позовну заяву чи інший правовий документ і представив інтереси клієнта в суді, готують як спеціаліста не лише викладачі, але й багато високопрофесійних юристів-практиків. Адже у цих випадках студент наочно перевіряє якість власноручно складеного документа, бачить застосування права на практиці, спілкується з колегами по справі, іншими учасниками процесу, вступає з ними в дискусії і завдяки цьому професійно зростає. Зіткнувшись із конкретною життєвою ситуацією, він починає по-іншому сприймати право, закон.

На відміну від академічної освіти, тут процес пізнання відбувається від практики до теорії. Студент починає замислюватися над тим, яких знань йому бракує. У нього, за правило, виникає потреба вкотре вдаватися до теорії, яку він свого часу, ймовірно, неналежно осмислив. Саме це і дає підстави стверджувати, що «клінічна» освіта забезпечить можливість готувати саме юристів, а не просто випускників юридичних вузів із дипломами, але без навичок юридичної діяльності [3].

Правове виховання - один зі шляхів активної соціалізації особи, причому такої соціалізації, якої вимагає суспільство на даний час [5]. За формування правової держави в Україні постала потреба щодо нових правових знань, понять, концепцій, адекватних зміненим історичним умовам. За сучасних умов динамічно розвиваються і інтелектуальні, раціональні, і психологічні (емоційні, вольові та ін.) компоненти правосвідомості. На тлі динамізму змістовних компонентів правового виховання відповідно розвиваються також форми правового виховання.

Відтак затребуваною постає модернізація форм правового виховання. Традиційні форми правового виховання повинні бути адаптовані до нових умов життя суспільства. Так, лекції, бесіди як традиційні форми правового виховання повинні поєднуватися з інформаційними технологіями, більш сучасними інформаційними формами поширення правових знань. Необхідні також нові форми правового виховання, які можуть здійснюватися за допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Доцільно використовувати можливості цифрового телемовлення. Завдяки інформаційним технологіям суттєво зросла швидкість поширення правової інформації.

За інформаційної глобалізації, формування світового інформаційного суспільства можливості інформаційних технологій у сфері поширення інформації у глобальному масштабі все більше зростають. У юридичній літературі методи правового виховання визначаються як способи цілеспрямованого впливу на правосвідомість людини. Розрізняють методи формування правосвідомості (переконання, доказ, бесіди, лекції, розповіді, диспути на правові теми, обговорення друкованих матеріалів, творів літератури і мистецтва на правову тематику, навіювання), методи формування мотивів, навичок, звичок правомірної поведінки (вимоги, привчання, приклад, змагання), методи стимулювання і стягнення [3].

Л.М. Герасіна зазначає, що під час виховання почуття відповідальності необхідно зважати на вибір правильного методу, зокрема правового виховання. Адже, через помилку під час вибору методу правова пропаганда, наприклад, може виявитися неефективною, якщо не матиме негативний ефект [6].

Методи, способи, форми, прийоми та засоби діяльності суб'єктів системи правового виховання визначаються передусім системою суб'єкт-об'єктних відносин та

закономірностями функціонування конкретного суспільства на певному історичному етапі.

Метод правового виховання - це сукупність способів і прийомів правовиховного впливу, які забезпечують реалізацію та досягнення мети правового виховання. Багатолітня практика виховання людей у суспільстві і наука про методи його виховання - методологія - розробили і випробували чимало прийомів і способів дії на свідомість і поведінку людини для нормального активного життя в людському суспільстві. У цьому процесі використовуються насамперед методи правового переконання, правового заохочення, позитивного правового прикладу, правового навіювання, правового примусу тощо [6].

Метод переконання передбачає гуманний («м'який») вплив суб'єкта на свідомість, почуття і волю об'єкта невербальними і вербальними засобами з метою формування у нього активної позиції та позитивних якостей законослухняної особистості. Особливість цього методу полягає в тому, що, впливаючи на свідомість, психіку, почуття, ідеї, досвід, логіку особистості, вона добровільно перевтілює їх у очікувані суспільством позитивні мотиви поведінки, які надалі керують її діями.

Метод заохочення - це комплекс прийомів і засобів морального і матеріального стимулювання кращих результатів різнобічної діяльності особистості, її успіху у вихованні. Суть заохочення полягає передусім у тому, що воно дає змогу зберегти у свідомості приємні спогади, пов'язані з цим типом поведінки, а отже, це сприятиме формуванню позитивної установки.

Метод примусу - це система прийомів і способів, за допомогою яких суб'єкт примушує об'єкта розвивати й удосконалювати свої кращі якості та відмовлятися від поганих, шкідливих звичок. Примус у правовиховній роботі - це використання таких заходів, які впливають на свідомість та

поведінку не достатньо вихованих представників населення і примушують їх виконувати покладені на них обов'язки, норми та висунуті перед ними завдання всупереч їх волі [1]. Примус спрямований на те, щоб об'єкт правовиховного впливу спочатку під зовнішнім тиском дотримувався належних правил поведінки, що згодом повинно перейти у стійкі стереотипи законослухняної поведінки. Основними прийомами примусу, що використовуються у правовиховній роботі є: нагадування, попередження, вимога усунути недоліки, заборона, створення відповідної громадської думки, попередження про притягнення до дисциплінарної відповідальності, застосування дисциплінарного стягнення.

Метод прикладу — це цілеспрямований, планомірний, систематичний та системний вплив на свідомість і поведінку особистості сукупністю позитивних особистих прикладів із боку керівників, педагогів, вихователів, представників старшого покоління, авторитетних особистостей. Практика правовиховної діяльності свідчить, що саме авторитетним людям тут належить провідна роль, особливо якщо мова йде про правовиховну роботу з молодим поколінням. Вивіреним і особистісно спрямованим виховним впливом на неформального лідера молодіжної групи обов'язково дасть суттєві результати в плані правового виховання молоді, і зазвичай такі результати є набагато більш плідними, аніж ті, які отримані від застосування методів примусу, заохочення, переконання тощо [7].

Метод змагання у правовиховній роботі дає змогу створити атмосферу здорового суперництва, рівняння на лідерів, стимулювання співпраці між усіма учасниками правовиховного процесу, а також, що є однією з найголовніших умов, забезпечує згуртованість, взаємоповагу та взаєморозуміння у колективі.

Метод спостереження передбачає цілеспрямовану, систематичну та системну діяльність відповідно до

попередньо розроблених планів чи програм, фіксацію тих явищ, феноменів, які цікавлять педагогів, керівників, інших учасників правовиховного процесу, з метою їх обробки, дослідження, аналізу й подальшого використання у практичній правовиховній діяльності.

Застосування методів правового виховання залежить від цілей, завдань, видів правовиховної діяльності, вікових груп вихованців, їх особистісних, педагогічних, психологічних якостей, умов і місця організації правового виховання. Слід констатувати, що правовому вихованню завадять такі чинники, як низький рівень правосвідомості більшості населення, правовий нігілізм, високий рівень корупції та інших правопорушень, деформація професійної правосвідомості, неефективна правовиховна робота відповідних державних органів та юридичних служб, самоусунення низки інститутів громадянського суспільства від правового виховання, неефективні форми залучення інститутів громадянського суспільства до правовиховної діяльності, недосконалість форм, методів, засобів правовиховної діяльності тощо. На ефективність правового виховання впливають соціальні витрати перехідного періоду, а також наслідки ринкових перетворень, зокрема, прагнення до збагачення, наживи, матеріального достатку, що призводить до духовного зубожіння, кризи духовного життя. Як зазначається в літературі, нині «спостерігається невисокий рівень правової свідомості, на який впливає ідеологію ринку» [5].

Як зазначає С.І. Максимов: «коли суспільство відмовилося від тоталітарних методів неправового державного управління і спробувало стати на шлях правової держави, а обмежені раніше в політичному і економічному плані люди отримали більш-менш реальну можливість користуватися правами і свободами, одразу стали відчутними низький рівень правової культури суспільства, десятиліттями пануюча у ньому зневага до права, її недооцінка» [9].

Сучасне суспільство стикається з багатьма протиріччями у сфері правового виховання, зокрема між зростанням духовних запитів громадян і реальними можливостями для їх задоволення, які пояснюються глибиною і тяжкістю деформацій минулих років, занедбаністю справ у різних сферах економіки та соціального життя, у тому числі і в правовій сфері [13]. Внаслідок цього у правовому вихованні відсутні незаперечні норми і цінності, а в свідомості багатьох людей змішалися такі поняття, як «добро» і «зло», «правомірне» і «неправомірне», «законне» і «незаконне», «справедливе» і «несправедливе»; істотно знецінені такі поняття, як «милосердя», «порядність», «правда» [9].

Удосконалення традиційних форм і методів правового виховання, їх адаптація до змін, вироблення більш ефективних форм, засобів, методів правової інформованості суспільства - вимога сьогодення. Необхідно підкреслити, що на початку ХХІ століття для нашого суспільства ЗМІ стали грати більш суттєву роль, всебічну і всеосяжну. Тенденція зростання впливу мас-медіа на життя суспільства з року в рік прогресує, починає формуватися інформаційне суспільство, яке на сьогоднішній день є найважливішою складовою суспільної системи в цілому. Якщо говорити про інформаційну функцію суспільства, то засоби масової інформації стають не «провідником» інформації, а займаються її формуванням.

Для того щоб керувати правовиховним впливом засобів масової інформації на свідомість аудиторії, необхідно, перш за все, таким чином, її орієнтувати, щоб вона могла активно засвоювати моральну і правову інформацію. Всі соціальні осередки суспільства, а також література, мистецтво і вся система ідейно-політичного виховання повинні бути фундаментом у розвитку позитивного відношення людини до правових цінностей, систематично прищеплювати йому інтерес до інформації правовиховного характеру. Це дозволить підключити індивіда до системи складних соціальних зв'язків

в суспільстві, утворити перешкоду на шляху проникнення в його свідомість негативних поглядів і уявлень [5].

Висновки. Засоби масової інформації відіграють все більш значущу роль в питаннях формування цінностей і виразу оцінок різних соціальних утворень, виступають одним із значущих чинників формування ціннісних орієнтацій молоді. Це, перш за все електронні ЗМІ та Інтернет, які заповнюють значну частину дозвілля молоді, а отже, виступають як найважливіший інструмент формування духовного світу, культурних цінностей, соціальних установок, норм поведінки нових поколінь [4].

На сучасному етапі розвитку країни необхідно удосконалювати діяльність ЗМІ з правової освіти населення з метою підвищення її ефективності, а саме: потрібно звести дану завдання в ранг національних пріоритетів, збільшити кількість і поліпшити якість публікацій з правової тематики в друкованих ЗМІ, організувати цю роботу системно. Важливими заходами представляються закріплення правової тематики за вузьким колом журналістів всередині редакції і створення при редакціях юридичних порад, що складаються з юристів і журналістів.

Погоджуючись з таким підходом, хочеться також додати: вимагають змін і концептуальні підходи ЗМІ до вибору правової тематики. Необхідна зміна вектору інтересів ЗМІ, від кримінальних тим, в яких укладена тільки інформаційна або рекреативна функція, до серйозної розмови про діяльність правоохоронних органів, суду, до матеріалів, орієнтованих на аналіз проблем в правовій сфері, в тому числі проблем правосуддя, стану і причин злочинності, до інших питань, які допомогли б усвідомити роль права в громадянському суспільстві. Безсумнівно це буде сприяти підвищенню правової культури населення [2].

Слід зазначити, що електронні ЗМІ і соціальні мережі, які стали новим інститутом соціалізації особистості,

відрізняються оперативністю і можливістю зворотного зв'язку, і ці якості активно використовують в пошуках інформації і спілкування різні соціальні групи, перш за все молодь. Медіатизація правового життя за допомогою Інтернету має свою специфіку: індивіди і групи, які використовують соціальні мережі, не тільки стають об'єктом інформаційно-правового впливу, але здатні стати суб'єктом формування масової правосвідомості [9]. Тому інформація правового характеру, що розміщується в Інтернеті має великий вплив на правову соціалізацію особистості та розвиток правової культури суспільства в цілому

Література

1.Болоніна С. В. Правосвідомість молоді в умовах системної кризи // *Юрист*. №10. 2004. С. 66 - 70.

2. Обговорено стан та перспективи інформатизації в Україні // *Прес-служба державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації*, 14.09.2012.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>

3. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України / За ред. Р. Калюжного, В. Цимбалюк, М. Гуцалюк // *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. Київ : НТУУ«КПІ», Міністерства освіти і науки України, СБУ. 2000. 164 с.

4. Філософія права : підручник / За ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 320 с.

5.Плескач В.Л. Формування ринку інформаційних послуг в Україні : дис... доктора екон. наук : 08.02.03 / Плескач Валентина Леонідівна. Київ, 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dissert.com.ua/content/348922.html>

6.Романова І. А. Роль активних методів навчання у формуванні правової свідомості студентів // *Проблеми розробки і впровадження модульної системи професійного*

навчання : зб. наук, пр. Київ : Науковий світ, 2001. С. 309 - 316.

7. Дзундза А. І. Структура правового виховання як складної соціальної системи // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. № 1 (54). С. 70-75.

8. Попадич О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі // *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2013. № 1. С. 175-183.

9. Правове виховання в сучасній Україні : монографія. 2-ге вид., переробл. і допов. / За ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2013. 440 с.

10. Лялько В. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі // *Інформатика та інформаційні технології в навчальному закладі*. 2007. №6. С. 44-49.

11. Костенко О. Юридична освіта і правове виховання як засоби забезпечення правопорядку (щодо юридичної освіти і правового виховання «соціально-натуралістського» типу) // *Право України*. 2011. № 8. С. 187- 196.

12. Фігель Ю. О. Роль юридичних клінік у формуванні вмінь реалізації права студентами юридичних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук : 12.00.01. Львів, 2011. 18 с.

13. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / За ред. Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 352 с.